

Milli Sağlık Kurumu (Enstitüleri) ihtiyacı

Prof. Dr. Recep Öztürk

1962 yılında Rize İli, İkizdere İlçesi'nde doğdu. Tulumpınar Köyü Mehmet Akif İlkokulu, İkizdere Ortaokulu ve Rize Lisesi'ni bitirdikten sonra 1977 yılında İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'ne girdi. 1984 yılında İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. Mecburi hizmet için Van'da iki yıl görev yaptı. Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji uzmanlığını İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde yaptı. Doçentlik unvanını 1994'te aldı; 2000 yılında profesörlüğe atandı. Halen aynı fakültede Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Kliniği'nde çalışmaktadır. Öncelikli uğraş alanları; hastane enfeksiyonları, HIV enfeksiyonu, enfeksiyöz ishallere ve enfeksiyon hastalıkları laboratuvar tanısıdır.

Ülkemiz, dünyanın ekonomik yönden en büyük 17. ülkesi olmasına rağmen henüz bir bilim ve bilgi toplumu durumuna gelemedik. Üniversiteler, TÜBA, TÜBİTAK, DPT, özel sektör ve ilgili diğer kuruluşların son yıllarda giderek artan AR-GE ve diğer araştırma faaliyetlerine sağladıkları

desteğe rağmen sorun çözen, katma değer yaratan bilimsel araştırmalarda ülke olarak olması gereken düzeyin çok altındayız.

Bilim toplumu olabilmek için, okul öncesinden başlayarak eğitimin her düzeyinde paradigma değişikliği gerekmektedir. Ezberci, test sınavı maratonlarıyla gençliğin enerjisini erken dönemde tüketen eğitim-öğretim

yerine inovatif ve üretici düşünmeyi, sorun çözmeyi, bilim üretmeye hazırlanmayı esas alan bir eğitim sistemine geçilmelidir. Bu yazıda sağlık bilimleri alanında bilgi üretebilmek için Milli Sağlık Kurumu (Enstitüleri) ihtiyacı konusu ele alınacaktır.

Ülkemizde giderek artan sağlık hizmet harcamalarını öncelikle ilaç, tetkik, tıbbi girişim araç ve gereçleri oluşturmak-

Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi'nin kuruluş dönemi binası

tadır. Bu alanda tüketilen araç, gereç, malzeme ve cihazların hemen hepsinin ithal edildiğini hesaba katarsak stratejik açıdan üretime yönelik hazırlıkların yapılması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Bilim toplumu olmanın ana kurumlarını, ulusal bilim akademileri /enstitüleri oluşturmuştur. Gelişmiş ülkelerde sağlık bilimlerinde araştırmalara önemli katkı sağlayan kuruluşlar mevcuttur. ABD Milli Sağlık Enstitüleri (NIH, National Institutes of Health:NIH), İngiltere'de Milli Sağlık Araştırma Enstitüsü (NHS, National Institute for Health Research), Almanya'da Robert Koch Enstitüsü, Fransa'da Pasteur Enstitüsü, Kanada'da Sağlık Araştırma Enstitüsü (Canadian Institutes of Health Research), Avustralya'da Milli Sağlık ve Tıp Araştırmaları Konseyi (National Health and Medical Research Council) konuyla ilgili önemli örneklerdir.

Bunlar arasında ABD Milli Sağlık Enstitülerini (NIH) özetle ele almak istiyorum. ABD Milli Sağlık Enstitüleri (NIH), ABD'nin en önemli stratejik sağlık kurumu olup, bugün dünyanın önde gelen tıbbi araştırma merkezidir. Sağlık ve İnsanlık Hizmetleri Bakanlığının bir bölümü olan NIH, sağlık araştırmalarının odağını oluşturur. Tıp ve davranış bilimlerinde ulusal araştırmaların baş temsilcisidir.

ABD Milli Sağlık Enstitüleri (NIH), 1887 yılında bir tek odada hijyen laboratuvarı olarak başladığı faaliyetlerine bugün 20 enstitü (kanser, göz, insan genom araştırmaları, kalp-akciğer-kan, yaşlılık, alkol bağımlılığı, alerji ve enfeksiyon hastalıkları, artrit-kas-iskelet ve deri hastalıkları, biyomedikal görüntüleme ve biyomühendislik, çocuk sağlığı ve insan gelişimi,

mi, sağırılık ve diğer işitme bozuklukları, diş ve kraniyofasial araştırmalar, diyabet-sindirim ve böbrek hastalıkları, ilaç bağımlılığı, çevre sağlığı bilimleri, genel tıp bilimleri, ruh sağlığı, nörolojik bilimler ve inme, hemşirelik araştırmaları, ulusal tıp kütüphanesi), 7 merkez (enformasyon teknolojisi, tamamlayıcı ve alternatif tıp, azınlık sağlığı ve sağlık eşitsizliği, araştırma kaynakları, bilimsel değerlendirme, klinik araştırma hastanesi) olarak devam etmektedir.

NIH'in Bethesda'da 1345 dönümlük arazide kampus benzeri yapılanmalar halinde 75'den fazla binası dışında, diğer bölgelerde araştırma istasyonları mevcuttur. Ayrıca Poolesville'de 2 bin 200 dönümlük bir deney hayvanları merkezi vardır. Merkezi kurumlarda 6 binden fazla bilim adamı ve 18 bin çalışan vardır. NIH'in mensubu veya projelerine destek olduğu yüzden fazla bilim adamı Nobel ödülü kazanmıştır.

NIH 30 milyar dolar düzeyinde yıllık bütçeye sahiptir (Türkiye'nin 2010 bütçesi 286,9; Sağlık Bakanlığı'nın 12,7 milyar liradır). Bütçenin yüzde 10 kadarı ile enstitülerin merkezi birimlerinde çalışanlara, yüzde 80'den fazlası ile 3 binden fazla üniversite, tıp fakültesi ve diğer araştırma merkezlerindeki 325 binden fazla araştırmacıya 50 bin kadar proje desteği sağlanmaktadır.

NIH'in misyonu, canlıların doğa ve davranışı hakkında temel bilgileri elde etmek, bu bilgileri sağlıklı yaşamı uzatmak, hastalık yükü ve sakatlığı azaltmak amacıyla uygulamaktır.

NIH'in dört temel hedefi vardır:

Ülkemizde bugün en önemli sorunlardan biri; var olan kıt kaynakların etkin kullanılamayışi, üretimi hedefleyen, sorun çözen, çok merkezli araştırmaların merkezi koordinasyon eksikliğidir. TÜBİTAK ve DPT'nin projelere sağladığı kaynaklarda önemli ilerlemeler sağlanmakla birlikte, projeler sonucu elde edilen çıktıların bilimsel gücü, üretim ve sorun çözme katkılarının ne olduğunu ortaya koyan bir çalışma henüz yoktur.

1. Ulusun sağlığını geliştirmeyi esas alan temel yaratıcı buluşlar, yenilikçi (inovatif) araştırma stratejilerini geliştirip uygulamak.
2. Hastalıkları önlemek üzere ulusun kapasitesini değerlendirecek bilim insanı ve fiziki kaynakları geliştirmek, devam ettirmek ve yenilemek.
3. Ülkenin ekonomik refahını artırmak için yatırımlarda sürekli ve yüksek gelir

Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi

“Milli Sağlık Kurumu/ Enstitüleri” görevini yapacak kurum ülke olarak öncelikle kurmalıyız. İlgili kurum, çok iyi yetişmiş insan kaynağı, teknoloji ve fiziki alt yapılarla desteklenmelidir. Bu kurumda çalışacak bilim adamı ve diğer personel belirlenecek görev tanımları ve yeterlilikleri temelinde liyakate dayanarak özenle seçilmeli ve çalışmalarını özendirici, kuruma bağlayıcı destek verilmeli, kurum yasası ve diğer ilgili mevzuat buna göre hazırlanmalıdır. Ülke içi ve/veya dışından bilim adamlarının sürekli veya dönemsel çalışabileceği şartlar sağlanmalıdır.

kazanmayı sağlayacak tıbbi ve ilgili bilimlerin ilişkilerini genişletmek.

4. Bilim kuralları temelinde bilimsel bütünlüğü, kamunun hesap verebilirliğini ve sosyal sorumluluğu en üst

düzeyde sağlayıp temsil etmek.

Bu hedefleri gerçekleştirmek için NIH, araştırmaları destekleyip yöneterek ulusun sağlığının geliştirilmesine yönelik programları düzenler ve onlara öncülük eder. Öncelikli araştırma alanları hastalıkların etyolojisi, tanısı, korunma ve tedavisi; insan büyüme ve gelişme süreçleri, çevre kirlenmelerin biyolojik etkileri; zihinsel, bağımlılık yapan ve fiziksel hastalıkların anlaşılmasıdır. Ayrıca tıp ve sağlıkta bilginin toplanması, yayılması ve değişim programlarını yönetir; bu amaçla tıp kütüphanelerinin gelişimi ve desteklenmesine katkı verir; tıp kütüphanecilerinin ve diğer sağlık bilgi uzmanlarının eğitimini sağlar. Günümüzde dünyada tıp ve sağlık alanında çok yaygın bir kullanım ağına sahip olan PubMed MEDLINE, NIH'in dünya geneline hizmet veren çok önemli bir hizmetidir.

Diğer gelişmiş ülke örneklerinde enstitüler NIH kadar geniş olmasa da benzeri bir anlayışla çalışmakta, tıp ve sağlık bilimleri alanında bilim üretimini koordine etmekte ve desteklemektedir. Ülkemizde sağlık sorunlarına çözüm aramak amaçlı ilk laboratuvar, NIH ile benzer şekilde 1887'de “Dersaadette Daülkelp ve Bakterioloji Ameliyathanesi” (Kuduz ve Bakterioloji Laboratuvarı) adıyla kurulmuştur. Bu kuruluş daha sonra Bakteriolojihane-i Osmani adıyla çalışmaya devam etmiştir. 1885'de Pasteur insana ilk kuduz aşısını uygulamıştır. Bir yıl sonra Sultan II. Abdülhamit üç kişilik bir komisyonu kuduz aşısı üretimini öğrenmek üzere Paris'e göndermiş, aynı zamanda Pasteur'e sunulmak üzere birinci dereceden Mecidiye Nişanı ve kurulmakta olan enstitüye 10 bin Fransız frangı tutarında bağış göndermiştir. Altı ay eğitim sonrası komisyon üyeleri yurda

dönmüş ve Zoeros Paşa 1887'de kuduz aşısını imal etmiş ve uygulamıştır. Bu durum, sorun çözücü bilimsel çalışmaya, bilimsel gelişmeyi yakından takibe ve bilim adamına devletin verdiği öneme çok güzel bir örnektir. 1928 yılında Ankara'da Merkez Hıfzıssıhha Müessesesi kurulunca Bakteriolojihane görevini bu kuruluşa bırakmıştır. Bu merkez 1942'de Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Müessesesi, 19951'de Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü, 1984'de Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Merkezi (RSHM) adını almıştır.

RSHM, ürettiği değişik aşı, antiserumlar ve diğer önemli çalışmalarla ülkemize büyük hizmetler vermiştir. Halen ülkemizin stratejik sağlık kurumudur. Bununla birlikte, RSHM, gelişmiş ülkelerdeki benzer kuruluşlara göre ilk dönemlerdeki başarılarını devam ettirememiş, teknolojik yenilik ve yetişmiş insan gücü açısından beklenen gelişmeleri gerçekleştirememiştir. Doğal olarak bileşik kaplar olayındaki gibi ülkemizin bilim toplumu olamayışı RSHM'ni de olumsuz etkilemiştir. RSHM'de son yıllarda önemli gelişmeler sağlanmakla birlikte bahsettiğimiz milli sağlık kurumu (enstitüleri) fonksiyonlarını yerine getirmesi mevcut yapı ve insan gücüyle mümkün değildir.

Ülkemizin bilim toplumu haline gelmesi için diğer bilim alanlarında olduğu gibi sağlık alanında da milli bir sağlık araştırma kurumuna (sağlık enstitüleri) ihtiyaç vardır. Böylesi bir kurum NIH örneğinde olduğu gibi ülkenin sağlık stratejilerine uygun bilimsel hedefleri gerçekleştirecek araştırmaların öncüsü olmalıdır. Milli Sağlık Kurumu (enstitüleri), ülkede sağlıklı yaşamı geliştirmek, hastalık yükünün ve sakatlıkların azaltılmasını gerçekleştirmek üzere, tıp-sağlık ve ilişkili alanlarda araştırma ya-

Bethesda'daki NIH binaları

pacak veya bu araştırmaları koordine edip destekleyecektir.

Sağlık hizmetleri sunumunda son yıllarda uygulanan politikalarla önemli bir mesafe alınmış, bunun sonucunda sağlık harcamaları da doğal olarak artmıştır ve artmaya devam edecektir. Sağlık hizmetlerinde kullanılan araç, gereç, malzeme, cihaz ve ilaçların ağırlıklı olarak dışarıdan satın alındığı ülkemizde, hizmetlerin beklenen düzeyde sürdürülmesi ithalata dayalı bir anlayışla sürdürülemez.

Tıp fakülteleri ve sağlık alanındaki diğer birimlere giriş sınavlarında en yüksek puan alanların olduğu bir ülkede, böylesine yüksek potansiyelden bilim üretiminde yararlanamamak ve sonuçta katma değer üreten araştırmalar yapamamak; üzerinde düşünülüp çözüm üretilmesi gereken büyük bir sorundur. Tıp ve sağlık bilimleri alanında iyi bir organizasyon sağlanıp gerekli destek verilerek bilim üretiminde büyük ilerlemeler sağlanabilir ve bu görev doğal olarak kurulmasını önerdiğimiz Milli Sağlık Kurumu (Enstitüleri) tarafından yapılmalıdır.

Enfeksiyon hastalıkları, kanser, genetik, kalp-akciğer-böbrek hastalıkları, çevre sağlığı, sağlık enformasyon teknolojisi, tamamlayıcı ve alternatif tıp, biyomedikal mühendislik ve diğer tıp ve sağlık alanlarında katma değer yaratan, ileri düzey araştırmaları yapmak veya bu araştırmaları koordine etmek ve araştırmaları yapacak bilim adamları ve merkezleri desteklemek bu kurumun öncelikli görevleri arasında olmalıdır.

Ülkemizde bugün en önemli sorunlardan biri; var olan kit kaynakların etkin kullanılamayışı, üretimi hedefleyen, sorun çözen, çok merkezli araştırmaların merkezi koordinasyon eksikliğidir. TÜBİTAK ve DPT'nin projelere sağladığı kaynaklarda önemli ilerlemeler sağlanmakla birlikte, projeler sonucu elde edilen çıktılarının bilimsel gücü, üretim ve sorun çözüme katkılarının ne olduğunu ortaya koyan bir çalışma henüz yoktur.

Mevcut kaynaklarla çok merkezli çalışmalar yapılabilecekken ve sağlanan alt yapı imkânları çok daha etkin ve uzun süreli kullanılabilirken bu fırsattan yeterince yararlanılamamaktadır.

Milli Sağlık Kurumu (Enstitüleri), tıp ve sağlık alanında yapılacak ayrıntılı analizler sonrası desteklenecek çalışma alanlarını belirleyip üretim noktasında stratejik hedefleri ortaya koymalıdır. Aşı gibi stratejik sağlık ürünlerinin ülkede üretilmesi sağlanmalıdır. İnfluenza A H1N1 (domuz gribi) salgını olayında yaşandığı gibi salgın durumlarında aşırı temin etmenin zorluğu bir yana ülke ekonomisi için ciddi bir ekonomik yük de söz konusudur. Aşı üretimine sadece maliyet açısından değil, üretimin doğuracağı motivasyon, ilişkili bilim alanlarında oluşturacağı sinerji ve stratejik açıdan da bakılmalıdır.

Yeni ve yeniden önem kazanan hastalıkların tanısını koyacak, gerekli hallerde aşı, immunoterapi ve diğer tedavi seçenekleri üzerinde çalışacak referans laboratuvarlar ve diğer araştırma merkezlerini kurmak, geliştirmek önerilen kurum tarafından yapılmalıdır. Kırım Kongo Kanamalı Ateşi, Hanta virus enfeksiyonlarının son yıllarda oluşturduğu sorun ülkemiz gündemindedir. Enfeksiyon hastalıklarının değişen epidemiyolojisi nedeniyle ülkemiz için diğer enfeksiyonlarda kısa-orta vadede sorun oluşturabilecektir. Giderek artan antimikrobiyal direnç diğer öncelikli bir çalışma alanı olarak belirlenmeli ve konuyla ilgili sorun çözücü çalışmalar yapılmalıdır. Enfeksiyon hastalıkları dışında, diğer tıp ve sağlık alanlarında kurulacak enstitüler de üretici, sorun çözücü bilim üretimini sağlamalıdır.

Sonuç olarak, RSHM'de kazanılan tecrübeleri de kullanarak, "Milli Sağlık Kurumu/Enstitüleri" görevini yapacak kurum ülke olarak öncelikle kurmalıyız. Bu kurum, dünya örnekleri ve ülke ihtiyaçları iyi incelenerek organize edilmelidir. İlgili kurum, çok iyi yetişmiş insan kaynağı, teknoloji ve fiziki alt yapılarla

desteklenmelidir. Bu kurumda çalışacak bilim adamı ve diğer personel belirlenecek görev tanımları ve yeterlilikleri temelinde liyakate dayanarak özenle seçilmeli ve çalışmalarını özendiren, kuruma bağlayıcı destek verilmeli, kurum yasası ve diğer ilgili mevzuat buna göre hazırlanmalıdır. Ülke içi ve/veya dışından bilim adamlarının sürekli veya dönemsel çalışabileceği şartlar sağlanmalıdır.

Kaynaklar

<http://www.cihir-irsc.gc.ca/e/193.html>

http://edoc.rki.de/documents/rki_informationen/reOtdxlrRIA/PDF/24VDBEEh3mkDo.pdf

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/>

<http://www.nhmrc.gov.au/>

<http://www.nih.gov/about/almanac/index.html>

<http://www.nih.gov/about/almanac/organization/index.htm>

<http://www.nih.gov/about/NIHOverview.html>

<http://www.rshm.saglik.gov.tr/>

Türkiye Bilimler Akademisi Bilim Raporu 2009

Unat EK. ABD Milli Sağlık Enstitüleri ve Refik Saydam Hıfzıhıha Merkezi, Dirim, 66:325-31, 1991.

Unat EK. Son yüz yılda kuduz bilgisinde önemli ilerlemeler, Unat EK, Emre S, Erginöz H, Gürel A, Samastı M(eds), Türkiye'de Kuduz Sorunu, İstanbul Bulaşıcı Hastalıklarla Savaş Derneği, yayın No:1, 1985;s.1-14.